

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 6, Number 316 (2017), 173 – 177

UDK 9.902.2

A.B. Kalysh¹, Zh.M. Terekbaeva²

¹doctor of historical sciences, professor of the Department of archeology, ethnology and museology, al-Farabi Kazakh national University;
²Kazakh National University al-Farabi Kazakh National University, PhD student.

FROM HISTORY OF HOUSES ON WHEELS OF NOMADS STEPHOUR EURASIA

Abstract. The article discusses the use of vehicles - wagons (with covered tops) by tribes inhabiting the steppes of Eurasia. Notes and memos, various scientists and travelers about the appointment of nomadic wagons with a covered top, and also the role of wagons in economic life are described. In these notes, there are valuable descriptions of the life of the ancient nomadic peoples of the Eurasian steppe, who used a wool-covered wagon as a dwelling. In addition, the article discusses the role and use of wagons and the period of migrations and in everyday life.

Key words. A nomadic, portable dwelling, a chariot, dwellings, a cart.

ӨОЖ 9.902.2

А.Б. Қалыш¹, Ж.М. Терекбаева²

¹аль-Фараби атындағы ҚазҰУ археология, этнология және музеология кафедрасының профессоры, т.ғ.д. ;
²әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, PhD докторант terekbaeva87@mail.ru; kalyshamanzhol@gmail.com

ЕУРАЗИЯ ДАЛАСЫНДА ҚОЛДАНҒАН АРБА ҮСТІНДЕГІ «ЖЫЛЖЫМАЛЫ» БАСПАНАЛАР ТАРИХЫНАН

Аннотация. Мақалада Еуразия даласында мекендеген көшпелі халықтардың қолданысында болған арба үстіндегі үйлері жөнінде айтылады. Көшпелі халықтардың адам тасымалдауға арналған көліктерінің бір түрі күймелердің, яғни «арба үстіндегі үйлердің» атқарған қызметі жөнінде Еуразия жеріне келген саяхатшылар мен ғалымдардың естеліктері мен жазбалары сараланады. Еуразия даласының ерте көшпелі халықтары киізбен жабылған, үй секілді жабдықталған арба үстіндегі жылжымалы жиналмайтын баспаналарды пайдаланғандығы жөнінде бұл жазбаларда анық көрсетілген.

Жылжымалы арба үстіндегі үйлердің, яғни күймелердің көшпелі халықтар арасында маңызды орын алғандығы, қажеттілікте, көш барысында пайдаланғандығы жөніндегі ғылыми материалдар сарланады.

Тірек сөздер. Көшпелі, жылжымалы үй, арба, баспана, күйме.

Кіріспе

Көлік және коммуникация мәдени қоғамда маңызды рөл атқарады. Ресейдің көліктерді зерттеуші-теоретик С.В. Бернштейн-Коганның айтуынша, аталмыш элемент адамзат қызметінде географиялық ортаға ғана тәуелді емес, сонымен қоса экономикалық, әлеуметтік және саяси өмірмен тығыз байланысты [1, с. 13].

Көлік мәдениетінде қоғамның сана-сезімі бейнеленеді. Көлік жүйелері мен коммуникацияда этностың басқа халықтармен мәдени және шаруашылық байланыстары, этникалық тарихы суреттеледі.

Дәстүрлі қазақ халқының көлік мәдениетін зерттеу ерекше қызығушылықты тудырады. Теориялық және тарихи-мәдени тұрғыдағы бірқатар сұрақтарға жауап бере алмаудың себебі аталмыш тақырып бойынша жинақталған жұмыстардың жоқтығы десек болады. Бір жағынан, қазақ мәдениетінің жаңа, белгісіз қырларын ашады және де қазақ халқының өмірі мен тұрмысы жөнінде толық көрінісін құруға мүмкіндік туады.

Мәселенің әдістемесі

Мақаланың тақырыбы, қазіргі таңда қолданыс аясынан жойылып кеткен түркі тілдес халықтарының арба үстіндегі үйлері жөнінде айтылады. Мақалада көтеріліп отырған мәселеге тарихи-аналитикалық талдау жасау, автордың өз көзқарастарын беру, зерттеулерге ғылыми сараптау әдістері қолданылды.

Ерте және ортағасырдағы көшпелі халықтарының «жылжымалы» үйлері

Арбалар Еуразия даласында мекендеген тайпалардың негізгі дәстүрлі қатынас көлігі болып саналады. Арбаларды өгізге, жылқыға, түйеге, есекке жеккен [2-3]. Яғни қолданысына қарай ат арба, өгіз арба, түйе арба, есек арба деп жіктейді. Жалпы қазақ халқы арбаларды екі түрге бөлген: екі дөңгелекті арба және төрт дөңгелекті ірі арба. Олардың көлемі мен пошымы әртүрлі болып келеді. Кең таралған түрі екі дөңгелекті арба. Қос доңғалақты арбалар ойлы-қырлы жерлермен, жолсызбен жүруге, арық-жылғалардан, батпақ пен құмнан өтуге қолайлырақ болып келеді [2, с. 123].

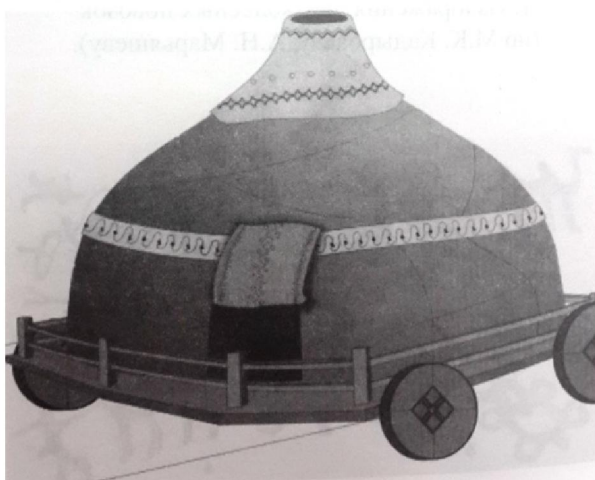
Арбаның адам тасымалдауға арналған түрін күйме деп атайды. Көшпелі халықтардың арбаға орнатқан үйлері жөнінде, сонау ежелгі Геродот, Страбонның еңбектерінен көре аламыз. Геродот скифтердің даналығына қатысты: «Оларға қатысты әңгіме бөлек, скифтерше киінеді, ағаштағы өнімдермен тамақтанады. Төңіректегі тайпалар ренжітпейді, өйткені олар қадірлі, төңіректегі халықтар арасындағы араздықтарды бітімге келтіреді. Мемлекетке басып кірген ешбір жау, ол жерден қашып құтыла алмайды... өйткені скифтер ұдайы көшпелі өмір сүреді, олардың қаласы да, қамалы да жоқ және де үйлерін өздерімен бірге тасып жүреді, және олардың барлығы – ат үстіндегі жебе атқыштар, тамақтарын олар жер шаруашылығынан емес, мал шаруашылығынан алады және баспаналарын арба үстіне жайғастырады» [4, с. 314, 324]. Гиппократ көшпелі скифтер жөнінде: «Олардың көшпелі аталуының себебі, олардың үйі жоқ, олар төрт дөңгелекті, ал біреулері алты дөңгелекті киіз үйлерде тұрады, оның құрылысы үй секілді, айналдыра киізбен жабылған; су (жаңбыр), жарық, жел өткізбейді; бұл арбаларға екі-екіден немесе үш-үштен мүйізі жоқ өгіздер жегілген; олардың мүйізі суықтан өседі. Мұндай үйлерге әйелдер орналасады, ал еркектер салт мінеді; олардың соңынан отар қойлар мен сиырларды, үйір жылқыларды ілестіріп айдап отырады» делінген [5, с. 178]

Еуразия даласының ерте көшпелі халықтары киізбен жабылған, үй секілді жабықталған арба үстіндегі жылжымалы жиналмайтын баспаналарды пайдаланғандығы жөнінде бұл жазбаларда анық көрсетілген.

Ортағасырда да көшпелі тайпалар көшіп қону барысында арба үстіндегі үйлерді пайдаланған. XIII ғасырдың ортасында Плато Карпини ноғайлардың арбалары бар көшпелі «қалалары» жөнінде, ал қыпшақтардың арба үстінде қаңқасы мығым, сирегірек жинастырып, ажыратылатындай етіп орналастырылған тұрғын үй үлгісіндегі арбалары туралы сипаттап кеткен [6, с. 28]

Сонымен қатар XIII ғасырдың тағы бір саяхатшысы Вильгельм Рубруктың жазбаларында да арба үстіндегі үйлер туралы мәліметтер егжей-тегжейлі суреттелген. Рубрук өзінің Орта Азия елдеріне барған саяхатында татарлардың тұрмысы мен арба үстіндегі киіз үй баспанасы туралы сипаттаған: «..Бір арбаның ені 20 футты құрайды. Мен бір арбаның өзін 22 өгізге жеккенін көрдім. Көшпелілердің әйелдері ерекше арбаларды иемденген, безендірілген арбалардың әсемділігін сөзбен жеткізу мүмкін емес...» [6, с. 91].

Карпини мен Рубрук көшпелілердің жылжымалы баспаналарның бірі - орда (тұра) арбасын суреттеген болатын. Бұл орда үйі, ең үлкені және классикалық арба үстіндегі баспана түрі болып табылады. Бұл орда-арбалары Орталық Азия территориясында кеңінен танылған (1-сурет).

1 сурет - Орда немесе тұра-арба. Алтын Ордалық үлкен арба (Рубрук және Карпини сипаттамасы бойынша)

XIII ғасырда өмір сүрген Еуропаның алғашқы саяхатшыларының бірі Марко Полоның естеліктерінде «...татарлар, екі дөңгелекті арбаның үстінде киіз жапқан үйдің ішінде өздерінің әйелдері мен балаларын, ыдыс-аяқтарын және қажетті керек-жарақтарын тасыған, күні бойы жаңбырға төзген; бұл арбаларды өгіздер мен түйелер сүйреп келген» деп айтып кеткен [7, с. 40].

XIV ғ. Ибн-Баттута ұзыннан тізбектелген арбалардың саны жүзден бес жүзге дейін жеткен жылжымалы «қалалар» туралы жазып кеткен. Оның шығармаларында арбаның сәнді безендіргендігі жөнінде мәліметтер: «Қыпшақтардың әрбір әйелі алтын жалатылған күміс шатыр немесе безендірілген күймелі арбамен жүреді. Арбаға жегілген жылқылардың жабдықтары да алтындалған жібек жамылғылармен жабылған» [8, с. 13]. Ал XVI ғ. басында Фазлаллах ибн Рузбихан былай деп жазған болатын: «...мен үйлердің әуе кеңістігінде тұрғызылғандай әсер қалдыратын ғаламат құрлысына керемет қайран қалатынымын. Дөңгелектерге орнатылған қандай алып шатырларды көрдім. Аса әдемі де шебер жасалған киіз перделермен жабылған терезелері бар үлкен үйлерді де көрдім. Сұлтандар мен әмірлердің барлығының тұрғын жайларының қасынан да мен осы сияқты үлкен шатырлар мен жылжымалы үйлер көрдім... орданың тұтасымен осындай тамаша... үйлерге толы болғаны соншалық, ақыл ойың айран-асыр болып, соншалықты сұлулықтан басың айналады» [9].

Жоғарыда аталып кеткен Марко Поло, Иоанн де Плато Карпини, Вильгельм де Рубрук, Ибн Баттута саяхатшыларынан басқа да шетелдік авторлардың жазып қалдырған мәліметтері бар. Олардың бірі XVI ғ. ортасында ноғайлар мекендеген волганың төменгі ағысы мен Астрахань даласы арқылы жүріп өткен ағылшын саяхатшысы Антони Дженкинсонның хабарламалары жылжымалы арба үстіндегі үйлердің, яғни күймелердің көшпелі халықтар арасында маңызды орын алғандығын, қажеттілікте, көш барысында пайдаланғандығы тағы да толықтай дәлелдей түседі [10, с. 26].

Астрахань даласының ноғай тайпаларының көшу барысы жөнінде А.Олеарий ұқсас мәліметтер береді: «олар өздерінің баспаналарын биік арбаларға қояды, сосын қоныс аударады» делінген [10, с. 403]. Италиялық саяхатшы д'Асколи: «Кейде арбалар жүріп өтсе, құдды бір үлкен қала секілді елестетесің» [10]. Жалпы көшпелі халықтардың, соның ішінде ноғайлардың баспанасы жөнінде С.Ш. Гаджиева өз еңбегінде екіге бөліп қарастырған. Бірі «терме» үй. Терме - Орта Азия көшпелі халықтарының киіз үйіне ұқсас. Екіншісі – отау немесе отав деп аталған. Бұл кіші киіз үйдің диаметрі 4 м. және аз ғана биіктікте, жиналмайды. Ол да кереге көз формасында, негізінен «терме» киіз үйіне ұқсас. Бір ерекшелігі, ол арбаның үстінде орналасқан [10]. Отау - Орталық Азия далаларында кеңнен таралған арба үстіндегі баспананың бірі болды. Отау үйі «орда» (тұра) үйі секілді төрт дөңгелекті немесе екі дөңгелекті арба үстіне тұрғызылған. Деректер бойынша бұл үйге ерекше атау берілмеген, көбінесе «арба» терминімен бүркемеленіп қалған (яғни қатардағы үйлер секілді). Отау арбаның тағы бір атауы ол – «көтерме». Яғни көтеруге болатын баспана. Көш барысында көтеріліп, ал тұраққа келгенде бұзбай, сол қалпында түсірілген. Осындай жылжымалы баспанаға қатысты 1931 жылғы оқиғаға арналған «Завар-намеде»: «шексіз шөлді дала адамдарының үйлері «көтерме» болып табылады, оларды толықтай орналастырып қояды (яғни бұзбайды), ал көш барысында, арба үстіне қояды» деп толық түсініктеме берген [11, с. 172-173].

Академик П.С. Палластың «Сапарнамасында» азғана құнды материал бар. Қырым, бессарабтық және кундровтық (карагаш) татарлардың көшу барысын көргендігін айтады. Олардың киіз үйлері, түрі мен құрлысы жағынан қалмақтармен және басқа да азиаттық көшпелі тайпалардың үйлерімен салыстырғанда біршама өзгешеліктері бар екендігін жазады.

Көшпелі халықтардың тағы бір көп тараған арба үстіндегі үйлерінің бірі «күйме» деп аталады. Қазіргі қазақтар жалпы «күйме» сөзін азық-түлік сақтауға арналған (ұн, жепшөп және т.б.) үлкен төрт дөңгелекті жәшік (немесе үлкен сандық) деп түсіндіреді [12, с. 161-176].

Егер Рубруктың жазбаларына оралсақ, онда «татарлар туралы және олардың баспаналары» жөніндегі бөлімінде «арбадағы сандықтар» туралы айтылған болатын. Әрбір бай қожайында міндетті түрде 100 ден бастап 200 ге дейін арбадағы сандықтары болады делінген [6, с. 92].

Салтанатты күйме түрлеріне қатысты деректер

Жазба деректер археологиялық материалдармен дәлелденеді, 1970 жылдардың соңында Орал-Қазақстан археологиялық экспедициясының жетекшісі Г.Б. Здановичтың зерттеуімен Есіл өзенінің жағалауынан Петров мәдениетіне жататын Бірлік II, Ұлыбай қорымдардың төрт обасынан екі дөңгелекті арбаны жерлеу дәстүрі бар мәліметтер анықталды [13, с. 110]. Сонымен қатар Солтүстік Қазақстан мен Оңтүстік Орал және Орталық Қазақстан территориясынан екі дөңгелекті арба кешенінің 25 бірлігі табылған болатын.

Күйменің салтанатты түрлері Қазақстанда XVII ғасырға дейін қолданыста болған. XVII-XVIII ғғ. қазақтардың арба үстіндегі үйлері жөнінде орыс деректерінде көрсетілмейді. Бертінде келген саяхатшылар күйменің қазақта, әсіресе хандар мен билерде ерте замандарда болғандығын сипаттайды. Бұл орыстың «повозка» (қазақша пәуеске) деп атайтын арбасы. Пәуеске мінетін дәулеттілер де қазақтар арасында көп болған. Оған әдетте нар немесе үш ат жегіледі. Қазақ арасына әсіресе солтүстік қазақтарында көп тараған көлік түрі ол – «тарантас». Оған Балуан Шолақтың:

Ойнап күліп бірге өскен, Ғалияжан,

Кел екеуіміз мінейік тарантасқа, – деген жолдары дәлел [14, 130 б.]

Бұл күймелердің қашан жойылып кеткендігі жөнінде ғалымдар арасында да нақты жауап жоқ. В.В. Бартольдтың айтуынша, жылжымалы арба-үйлерге қатысты соңғы мәліметтер XV ғ. соңында кездеседі. В.В. Бартольд күймелердің жойылып кетуін көшпенділердің экономикалық құлдырауымен байланыстырады [15, с. 408]. Бірақ «Қозы-Көрпеш және Баян-Сұлу», «Қамбар», «Қыз-Жібек» поэмаларында күймелер суреттеледі.

«Қыз Жібек» поэмасында күйменің сәні мен салтанаты ерекше сипатталады:

*«Қыз Жібек мінген күймесін,
Күймеге таққан түймесін»*

*«Көшпенен бірге жүргенде
Бетіме тозаң тиер» деп,
Көк пәуеске күймемен
Азаннан тұрып кеткен, – деп, [16, 32, 90 б.]*

«Қозы Көрпеш – Баян сұлу» лиро-эпосында бірнеше жерінде айтылады:

*«– Жеткінішектен айырылған жер таянды,
Қылған ісің, Қозыкем, жұртқа аян-ды.
Алтын күйме ішінен шығушы емес,
Енді қайтсең көрерсің сол Баянды».*

*«Кеш болып Баянжан ұйықтап қалды,
Ер Қозыкем күймесіне кіріп барды.
Кіріп барып, жерде жатқаннан соң,
Күймесі күндей болып жарық болды» [17, 26, 62 б.]*

Ертеде «күймені» негізінен әйелдерге, соның ішінде жанадан түскен келіндерге арнап жасалынғанын жоғардағы өлең жолдарынан көреміз. Бұл күймелер той көлігі ретінде қара ноғай халықтарында жақсы тараған. Мұндай күймелерді жана түскен келіншекті күйеу жігіт үйіне алып бару үшін пайдаланған [7, с. 40]

Қорытынды

И.А. Кастанье қазақтарда XIX ғ. - XX ғ. басына дейін арбалардың бөліктерін қоса жерлеу дәстүрі сақталғандығын айтады. Ғалымдар күймелердің тарихи сахнадан жоғалып кетуін көшпелі халықтардың бір жерде ұзағынан тұрақтануымен және жаңа жетілдірілген үйлердің түрлері пайда болуымен байланыстырады. Сонымен қатар Еуразия даласындағы көшпелі халықтарының шекаралары тарылуына байланысты көш жолдарының азаюы, бұл жылжымалы баспана түрлері сұранысқа түспей, біртіндеп жойылуына әкелді десек те болады.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Бернштейн-Коган С.В. Очерки географии транспорта. – М.-Л.: ГИЗ, 1930. – 347 с.
- [2] Пантусов Н. Перевозочные средства в Туркестанском крае (по сведениям 1872 и 1873 гг) // Материалы для статистики Туркестанского края. Вып. IV. – Санкт-Петербург, 1876. – С. 123-127.
- [3] Россия. Полное географическое описание нашего отечества. – Т. XVIII. Киргизский край / Под ред. В.Н. Семенова. – СПб.: Изд. А.Ф. Девриена, 1903. – 478 с.
- [4] Геродот. История в девяти книгах. Перевод с греческого Ф.Г. Мищенко, с его предисловием и указателем. – 2-е изд., испр. и доп. – Т. I. – М.: Изд. А.Г. Кузнецова, 1888. – 396 с.
- [5] Кшибеков Д. Кочевое общество: генезис, развитие, упадок. – Алма-ата: «Наука», 1984. – 238 с.
- [6] Путешествие в восточные страны Платона Карпини и Гильома де Рубрука. Серия: Путешествия. Открытия. Приключения. – А.: Ғылым, 1993. – 243 с.
- [7] Харузин Н.Н. История развития жилища у кочевых и полукочевых тюркских и монгольских народностей России. – М., 1896. – 53 с.
- [8] Маргулан А.Х. Из истории городов и строительного искусства древнего Казахстана. – Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1950. – 154 с.
- [9] Қазақтың киіз үйі. Казахская юрта (кн.-альбом на каз., рус., англ. яз.). – Атырау, Лондон, 2005.
- [10] Гаджиева С.Ш. Материальная культура ногайцев в XIX – начале XX в. – М.: Наука, 1976. – 226 с.
- [11] Сборник материалов относящихся к истории Золотой Орды. – Т.2. /персидские сочинения/. – М.-Л., 1941 /сб. Тизенгаузена/.
- [12] Артыкбаев Ж.О. Передвижное жилище как основной элемент материальной культуры кочевников. Мына кітапта: Қазақ этнографиясының 50 томдығы. 20-шы том. Харузин Н.Н. Көшпелі және жартылай көшпелі түрік және монғол халықтарының тұрғын үйлерінің даму тарихы. 2-ші бас.толық. – Астана: «Алтын кітап», 2007. – 183 б.

- [13] Зданович Г.Б. Щитковые псалы Среднего Поишимья // Энеолит и бронзовый век Урало-Иртышского междуречья. – Челябинск: Изд-во БашГУ, 1985. – С. 110-119.
- [14] Мұқанов С. Халық мұрасы (тарихи-этнографиялық шолу). Таңдамалы шығармалар. – XV том. – Алматы: Жазушы 1979; - 380 б.
- [15] Бартольд В.В. О колесном и верховом движении в Средней Азии // Записки Института Востоковедения Академии наук СССР. – М.-Л., 1937. – Т. VI. – С. 406-408.
- [16] Бабалар сөзі: Жүз томдық. – Астана: “Фолиант”, 2008. – 53-том. Ғашықтық жырлар. – 383 б.
- [17] Бабалар сөзі: Жүз томдық. – Астана: “Фолиант”, 2009. – 54-том. Ғашықтық жырлар. – 389 б.

REFERENCES

- [1] Bernstejn-Kogan S.V. Oчерки geografii transporta. M.-L.: GIZ, 1930. 347 s.
- [2] Pantusov N. Perevozochnye sredstva v Turkestanskom krae (po svedenijam 1872 i 1873 gg) // Materialy dlja statistiki Turkestanskogo kraja. Vyp. IV. Sankt-Peterburg, 1876. S. 123-127.
- [3] Rossiya. Polnoe geograficheskoe opisanie nashego otechestva. T. XVIII. Kirgizskij kraj / Pod red. V.N. Semenova. SPb.: Izd. A.F. Devriena, 1903. 478 s.
- [4] Геродот. Историја в девјати книгah. Perevod s grecheskogo F.G. Mishhenka, s ego predislovиеm i ukazatelem. 2-e izd., ispr. i dop. T.1. M.: Izd. A.G. Kuznecova, 1888. 396 s.
- [5] Kshibekov D. Kochevoe obshhestvo: genesis, razvitie, upadok. Alma-ata: «Nauka», 1984. 238 s.
- [6] Puteshestvie v vostochnye strany Plano Karpini i Gil'oma de Rubruka. Serija: Puteshestvija. Otkrytija. Prikljuchenija. A.: Fylym, 1993. 243 s.
- [7] Haruzin N.N. Istorija razvitija zhilishha u kochevyh i polukochevyh tjurkskih i mongol'skih narodnostej Rossii. M., 1896. 53 s.
- [8] Margulan A.H. Iz istorii gorodov i stroitel'nogo iskusstva drevnego Kazahstana. Alma-Ata: Izd-vo AN KazSSR, 1950. 154 s.
- [9] Qazaqтын kiiz uji. Kazahskaja jurta (kn.-al'bom na kaz., rus., angl. jaz.). Atyrau, London, 2005.
- [10] Gadzhieva S.Sh. Material'naja kul'tura nogajcev v XIX – nachale XX v. M.: Nauka, 1976. 226 s.
- [11] Sbornik materialov odnosjashhsja k istorii Zolotoj Ordy. T.2. /persidskie sochinenija/. M.-L., 1941 /sb. Tizengauzena/.
- [12] Artyqbaev Zh.O. Peredvizhnoe zhilishhe kak osnovnoj jelement material'noj kul'tury kochevnikov. Myna kitapta: Qazaq jetnografijasynyn 50 tomdygy. 20-shy tom. Haruzin N.N. Koshpeli zhane zhartylaj koshpeli turik zhane mongol haluktarynyn turgyn ujerinin damu tarihy. 2-shi bas.tolyk. Astana: «Altyn kitap», 2007. 183 b.
- [13] Zdanovich G.B. Shhitkovye psalii Srednego Poishim'ja // Jeneolit i bronzovyj vek Uralo-Irtyshskogo mezhdurech'ja. Cheljabinsk: Izd-vo BashGU, 1985. S. 110-119.
- [14] Mukanov S. Halyk murasy (tarihi-jetnografijalyk sholu). Tandamaly shygarmalar. XV tom. Almaty: Zhazushy, 1979; 380 b.
- [15] Bartol'd V.V. O kolesnom i verhovom dvizhenii v Srednej Azii // Zapiski Instituta Vostokovedenija Akademii nauk SSSR. M.-L., 1937. T. VI. S. 406-408.
- [16] Babalar sozi: Zhuz tomdyk. Astana: “Foliant”, 2008. 53-том. Gashytkyk zhyrlar. 383 b.
- [17] Babalar sozi: Zhuz tomdyk. Astana: “Foliant”, 2009. 54-том. Gashytkyk zhyrlar. 389 b.

УДК 9.902.2

А.Б. Калыш¹, Ж.М. Терекбаева²

¹Профессор кафедры археологии, этнологии и музеологии, КазНУ имени аль-Фараби, д.и.н.
kalyshamanzhol@gmail.com ;

²PhD докторант КазНУ имени аль-Фараби terekbaeva87@mail.ru

ИЗ ИСТОРИИ ДОМОВ НА КОЛЕСАХ КОЧЕВНИКОВ ЕВРАЗИИ

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы об использовании транспортных средств – повозок (с крытым верхом) племенами обитавшими в степях Евразии. Проанализированы записки и памятки, различных ученых и путешественников о назначении повозок кочевых народов с крытым верхом, а так же охарактеризована роль повозок в хозяйственно-бытовой жизни. В этих записках имеются ценные описания быта древних кочевых народов степи Евразии, использовавших повозку покрытой войлоком в качестве жилища. Кроме того в статье рассматривается вопрос о роли и использовании повозок а период перекочевков и в быту.

Ключевые слова. Кочевое, переносное жилище, колесница, жилища, повозка.